

קבלת החלטות ציבוריות משנה דף ז ע"ב

תוכן העניינים

2	מבוא.....
2	מטרות.....
2	מושגים.....
3	דגשים להוראה.....
3	מבנה משניות הפרק.....
4	"כופין אותו" – משמעות הכפייה שבמשנה.....
5	ניתוח המשנה מנקודת מבט של זכויות היסוד של היחיד בחברה.....
6	הלכה למעשה - דיון בדברי השולחן ערוך.....
10	ההלכה והחוק הישראלי – ניתוח השוואתי.....
11	הצעה מתודית - ניהול מחלוקות בבית המשותף (משחק תפקידים).....
16	נספח: שתי מעליות לשני עמים.....

מקרא

נושא שכדאי לשים לב אליו ולהדגישו בכיתה

מסקנה או תובנה חשובה העולה מתוך העיון במקורות

העשרה. דיון עקרוני כללי, העולה מתוך הדיון הכללי בסוגיה, אך אין הוא קשור אליה ישירות, ואין הוא נחוץ למהלך הלימוד של השיעור

מבוא

המשנה עוסקת ב'כפייה', והיא מחולקת למעשה לשלושה חלקים. החלק הראשון עוסק בכפיית בני החצר, השני בכפיית בני העיר והשלישי בהגדרת בן העיר. ביחידה זו נעסוק בשני החלקים הראשונים.

השימוש במונח 'כופין' מעיד על נסיבות שבהן יש חילוקי דעות. חילוקי הדעות הם בין בני החצר, או בין בני העיר, והנחת היסוד של המשנה היא, שחייבים להיות כללים הלכתיים לניהול חילוקי הדעות, ואין לקבל מצב של 'איש הישר בעיניו יעשה'.

כללים אלה יכולים להתוות עקרונות יסוד לניהול חילוקי דעות בכל קהילה שהיא, כיתה, ועד עובדים, ועד בית או אזרחי מדינה.

מטרות

- התלמידים יכירו ויבינו את המנגנונים שקובעת ההלכה לניהול מחלוקות ציבוריות.
- התלמידים יבינו את העקרונות המוסריים המנחים מנגנונים אלה.
- התלמידים יידעו להשוות בין עקרונות אלו למושגים המודרניים של ניהול מחלוקות ציבוריות במשטר הדמוקרטי.

מושגים

על מנת להדגיש את הקשר שבין העקרונות ההלכתיים לניהול מחלוקות בין בני החצר או בין בני העיר לבין הדרכים שמציע המשטר הדמוקרטי לניהול מחלוקות דומות, ייעשה במהלך הלימוד שימוש במושגי יסוד מודרניים, לתיאור עקרונות ההלכה. ואלו הם המושגים:

כוחם של רוב בני הקהילה לכפות על המיעוט לשתף פעולה עם החלטה שאינה מקובלת על דעתם, וגבולותיו של כוח זה	כוח הרוב
הגבלת כוחו של הרוב מכוח ההכרה בכך שאין לרוב סמכות לשלול מן המיעוט זכויות יסוד	זכויות המיעוט
זכויות בסיסיות, הקיימות לכל אדם באשר הוא, ואשר מכוחן הוא רשאי לכפות על הציבור לכבד את זכויותיו	זכויות יסוד
אחת מזכויות היסוד בחברה הדמוקרטית, שעניינה הוא השמירה על ביטחונה האישי של כל אחד מבני החברה, באופן שיאפשר לו להגן היטב על גופו ועל רכושו	הזכות לביטחון
אחת מזכויות היסוד בחברה הדמוקרטית, שעניינה הוא השמירה על פרטיותו של כל אחד מבני החברה, בהיותו ברשותו הפרטית	הזכות לפרטיות

מנהג	כוחו של מנהג ציבורי כמעצב את הנורמות המקובלות בחברה
------	---

דגשים להוראה

מבנה משניות הפרק

לפני שניכנס לפרטיה של המשנה, אנו מציעים למורה לעבור עם התלמידים בצורה כללית על סדר המשניות בפרק הראשון של מסכת בבא בתרא, שגם בו יש כדי ללמד עיקרון חשוב בכל הנוגע לניהול מחלוקות ציבוריות.

בכיתה ברמה גבוהה, אפשר אף להציע לתלמידים לנתח את הנושאים שבהם עוסקות המשניות, ולהציע הסבר הגיוני לאופן סידורן.

ארבע המשניות הראשונות של הפרק עוסקות באנשים החולקים ביניהם יחידת שטח אחת, והם מעוניינים להיפרד זה מזה כך שלכל אחד מהם תישאר חלקה פרטית.

משניות אלו, בדומה למשנה שבה נעסוק ביחידה זו, פותחות במרחב הפרטי ביותר – שני אנשים החולקים חצר, ומסיימות במרחב ציבורי יותר, כגינה ובקעה.

המשנה החמישית עוסקת באנשים החולקים יחידת שטח אחת אך אינם מעוניינים להיפרד זה מזה, על אף המחלוקות שביניהם.

גם משנה זו, פותחת במרחב הפרטי (בני החצר), ועוברת מהר לדיון במרחב הציבורי יותר (בני העיר).

סידור המשניות מלמד שאין הבדל מהותי, מבחינת שיקולי המוסר של ההלכה, בין ניהול מחלוקות ציבוריות, לניהול מחלוקות ב'שדה' הפרטי כבית, כיתה וכדומה.

ההנחה, שהסדרת מחלוקות ציבוריות דומה במהותה להסדרת מחלוקות בין יחידים, אינה מובנת מאליה.

כך למשל, עוד במאה הקודמת הייתה מקובלת באנגליה ההנחה, שלשלטון יש "זכויות יתר", הנובעות ממעמדו וסמכויותיו הרחבות, ובשל כך אין להטיל על נציגי הציבור את אותן החובות המוסריות המוטלות על היחידים.

בעניין זה מדגיש בית הדין הרבני (פד"ר ה, עמ' 138):

אין אנו רואים בשאלה זו שלפנינו, שאלה בזכויות השלטון, זכויות השליט מכוח שלטונו, מעין זכויות יתר של הכתר (פרירוגטיבה בלע"ז) בהיסטוריה של הממלכה האנגלית, שהוא כביכול מחוץ לתחום החובות המוטלים על כל בני תמותה. זויות ראייתנו בדבר זה אחרות הן... השלטון אינו, לענין זה, אלא מייצגו של הציבור, המדבר בשמו, וחייב, בשטח שלטונו, לדאוג על שמירת

ענייניו של הציבור, כפי שכל יחיד ויחיד בשטחו שומר על ענייניו הוא; אולם חייב גם, בתחומיו, בחיובים אשר כלל היחידים – הציבור – ככל יחיד לבדו, חייב כלפי היחיד הבודד.

"כופין אותו" – משמעות הכפייה שבמשנה

פעמיים משתמשת המשנה בביטוי "כופין אותו", ואנו נשאל את התלמידים: מי כופה את מי? יש להניח, שרוב התלמידים ישיבו, שה'כופין' הם רוב בני החצר/העיר, המעוניינים בהקמת בית שער/דלת/חומה/דלתיים ובריח. תשובה זו הגיונית, לאור השימוש בביטוי 'כופין', שהוא לכאורה לשון רבים של 'כופה', לעומת 'אותו' – את היחיד (וזו גם הפרשנות המשתמעת מלשון רש"י, ד"ה כופין אותו).

אולם, 'כופין' יכול לשמש גם כהוראה הלכתית, שאינה מכוונת לרבים דווקא, כגון: 'אור לארבעה עשר בודקין את החמץ'. ההלכה לא מבקשת לומר שבדיקת החמץ צריכה להיעשות על ידי רבים, אלא שרבים מחויבים בה. באופן דומה, אפשר להציע שלכל אחד מבני החצר/העיר יש סמכות כפייה, ומשום כך נאמר 'כופין אותו' – את כל מי שמתנגד לכך. נראה שכך הבין את הסוגיה רבנו ירוחם (מישרים, נתיב לא, חלק ו):

כופין בני חצר לבנות בית שער אם הוא סמוך לרשות הרבים וגם לעשות דלת לחצר... ואפילו מועטין כופין למרובים.

כך עולה גם מדברי השו"ע המובאים בעמ' 7: כופין זה את זה...

כאן אפשר ורצוי לשאול את הכיתה, מה הצידוק לכך שמעטים יוכלו לכפות על רבים לבנות דלת לחצר בניגוד לעמדתם?

מתשובות התלמידים נבקש להגיע אל התובנה החשובה הבאה:

ישנן זכויות יסוד המגיעות לכל אחד מבני החברה, שהקמת בית השער והדלת נועדה להגן עליהן. חברה מתוקנת מחויבת לא רק להימנע מפגיעה בזכויות היסוד של המיעוט, אלא גם להבטיח את הגשמתן של זכויות אלה. לטובת שמירה על זכויות אלו, מתירה המשנה לפגוע בזכויות של אדם.

ניתוח המשנה מנקודת מבט של זכויות היסוד של היחיד בחברה

המשנה עוסקת ברשימה של פריטים שיש לבני החצר/העיר סמכות לכפות את מימונם מכספי הציבור: בית שער, דלת, חומה, דלתיים ובריח.

בקריאה ראשונה אפשר להתרשם שכל אלה הם מבנים הדרושים לשם השמירה על הביטחון. לפי פרשנות זו, נוכל לשאול את התלמידים, מהי זכות היסוד שבה דנה המשנה, והאם אפשר להסיק מן המשנה, למשל, שלמיעוט יש זכות לכפות על הרוב להקים מערכת חינוך? אמנם רש"י (שם) מציע פרשנות רחבה יותר, לפיה 'בית שער' נועד להרחיק "את בני רשות הרבים מלהציץ בחצר". בניסוח מודרני נאמר, שלפי רש"י, **בית השער נועד להגן על זכותם של בני החצר לפרטיות.**

לפי פרשנות זו, המשנה דנה בהגנה על שתי זכויות יסוד: הזכות לביטחון אישי (דלת, חומה, דלתיים ובריח) והזכות לפרטיות (בית שער).

בשלב זה נכון לעורר את השאלה, האם המשנה מציגה 'רשימה סגורה' של זכויות יסוד, שאין עוד בלתן, או שמא, ישנן זכויות נוספות, שבהן לא דנה המשנה, ואשר בכוחם של בני העיר לכפות את הגשמתן?

לאחר שנשמע את תשובות התלמידים, אפשר להציע בפניהם את המקור הבא (תוספתא, בבא מציעא [ליברמן] יא, כג):

כופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות להן ספר תורה ונביאים.

ההלכה ערוכה באופן דומה לזה שבמשנתנו, אך הכפייה המוזכרת בה אינה נוגעת לזכות לביטחון אישי, ואף לא לזכות לפרטיות. אפשר לשאול את התלמידים, מהי לדעתם הזכות שעליה מבקשת הלכה זו להגן? (חינוך, דת).

ההלכה שבמשנה נועדה להבטיח את זכויות הפרט לביטחון אישי ולפרטיות. אולם, אין לראות בזכויות אלו 'רשימה סגורה' של זכויות היסוד שעליהן תגן ההלכה.

מסתבר, שהתמקדות המשנה בזכות לביטחון ובזכות לפרטיות, נובעת מן העיסוק לאורך כל הפרק במחיצות, שנועדו על פי רוב להגן על זכויות אלו.

כדאי לשים לב לשינוי נוסח הפתיחה מזה שבמשנה. המשנה פותחת ב"כופין אותו", שיכול להשתמע ככפיית היחיד בידי הרבים. לעומת זאת, התוספתא פותחת ב"כופין זה את זה", שמשמעו כפיית אדם בידי אדם אחר, ולא דווקא יחיד בידי רבים.

הלכה למעשה - דיון בדברי השולחן ערוך

כדי להבין היטב את עקרונות ניהול המחלוקות במרחב הציבורי, העולים מן המשנה, עלינו להתעמק בהלכה, המובאת בספר בעמ' 7.

בספר, ההלכה מובאת כלשונה, ללא עריכה חזותית. ייתכן שכדי להקל על התלמידים לנתח את ההלכה כראוי, כדאי להביא בפניהם את ההלכה ערוכה, בצורה זו:

שולחן ערוך, חושן משפט, סימן קסא, סעיף א

(א) וכן כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול,

בני העיר כופין זה את זה

לבנות דלת ובית שער לחצר

(ב) או הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם.

אבל שאר הדברים כגון ציור וכיור אינו כופהו

עריכה זו תסייע לתלמיד להבין, שההלכה בנויה משני חלקים ("בני העיר... לעשותם"; "אבל... כופהו"), כאשר החלק הראשון בנוי משני חלקים הכוללים דוגמאות לעיקרון העולה ממנו.

כדאי להפנות את תשומת הלב לכך שרבי יוסף קארו מרחיב את משמעותה המעשית של הלכת המשנה באמצעות פרשנות רחבה, המבקשת ללמוד מן ההלכה עיקרון כללי. פרשנות שכזו חיונית כדי שההלכה תהיה 'תורת חיים', שיש בכוחה להדריך את הליכות חיינו גם במציאות שונה מזו שדנו בה חכמי המשנה והתלמוד.

השלב הראשון של ניתוח ההלכה יהיה הצבת השאלות שהיא מעוררת, או שהיא מבקשת לענות עליהן, והן:

מיהם הכופים?

מהו "צורך גדול"?

מדוע המנהג מחייב?

מה הם "שאר הדברים"?

מי הם הכופים?

נפנה את תשומת הלב לשינוי הנוסח בפתיחת ההלכה ("כופין זה את זה") מלשון המשנה ("כופין אותו"). אפשר לשאול את התלמידים על משמעות השינוי (ראה לעיל, סוף עמ' 4), ובמידה שהבאנו בפניהם גם את ההלכה שבתוספתא (שם), כדאי לשאול מהו לדעתם המקור לנוסח שבהלכת השולחן ערוך?

ההלכה שבשולחן ערוך אינה עוסקת בהכרח בכפיית המיעוט על ידי הרוב, אלא בכפיית כל יחיד מן הקהילה להשתתף בהוצאות הדרושות עבור הקמת דלת, בית-שער וכדומה.

"דברים שהחצר צריך"

רבי יוסף קארו קובע שאפשר לכפות הקמה של "כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול". מכך שהעיסוק הוא בחצר, ולא בבני החצר, אנו למדים שמדובר בצורך אובייקטיבי, שכל חצר צריכה לו. כיצד נבחין בין צורך אובייקטיבי של החצר, לצורך סובייקטיבי, של בני החצר? אפשר שהדרך הנכונה להתמודד עם שאלה זו היא באמצעות השאלה המדגימה:

- מקצת מבני החצר מעוניינים להקים בחצר מגרש טניס. האם צורך זה הוא צורך של החצר או של בני החצר?

- מקצת מבני החצר מעוניינים לחייב אחרים להשתתף בהוצאות פינוי האשפה מן החצר. האם צורך זה הוא צורך של החצר או של בני החצר?

צורך של החצר הוא צורך ששותפים לו כל האנשים המתגוררים בחצרות, באשר הם. צורך של בני החצר הוא צורך ייחודי לבני חצר מסוימת, שייתכן שבני חצר אחרים לא ירגישו צורך בו.

"צורך גדול"

מן ההלכה אנו למדים, שלא די בכך שהצורך יהיה אובייקטיבי, כמבואר לעיל, כדי לחייב את בני החצר להשתתף בהוצאות הדרושות לשם סיפוקו. רק "צורך [אובייקטיבי] גדול" יצדיק את הדבר.

כדי להדגים את ההבדל שבין צורך גדול לצורך שאינו גדול, אף שהוא צורך אובייקטיבי, מומלץ לנסות לשאול את התלמידים, מהו לדעתם צורך גדול של החצר ומהו לדעתם צורך של החצר, שאינו גדול?

לחילופין, אפשר להציע דוגמאות (אינטרקום, גדר חיה, גינה מטופחת, מעלית בבית משותף), ולנסות לחשוב יחד עם התלמידים, האם דוגמאות אלה מציינות "צורך גדול" או לא?

הביטוי "צורך גדול" הוא ביטוי עמום, שמשאיר בידיו של הפוסק מרחב לשיקול דעת. שיקול דעת זה נחוץ, משום שהצרכים משתנים מעת לעת וממקום למקום, וכדי שאפשר יהיה ליישם את ההלכה בכל עת ובכל מקום, יש להותיר בידיו של הפוסק מרחב לשיקול דעת, שיאפשר לו להכריע, האם הצורך שבו הוא דן מצדיק את כפיית בני החצר לשאת בהוצאות הדרושות לשם הגשמתו.

"הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם"

גם אם הדבר שאת הקמתו מבקשים לכפות על בני החצר אינו בגדר "צורך גדול", אפשר לכפות על כל בני החצר לשאת בהוצאות הדרושות לשם ההקמה, בתנאי שדבר זה נמנה עם "הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם".

כדי להמחיש את המשמעות המעשית של הגדרה זו, נמליץ לשאול את התלמידים, מה לדעתם הם "דברים שנהגו בני המדינה לעשותם", בבית המשותף?

בכיתות שרמתן גבוהה, היינו מציעים גם לדון בשאלה העקרונית, מדוע מנהג בני המדינה מחייב את כל בני החצר, אף את אלו שמתנגדים ליישומו של מנהג זה?

בהקשר זה אפשר להציע שתי תשובות עקרוניות, שיש להן יסוד בדברי הראשונים. כך כותב, למשל, ר' ישראל איסרליין בשו"ת תרומת הדשן, סימן שמב:

נראה לומר דבענייני מסים וכה"ג [=וכיוצא בזה] כולו מודו דאזלינן בתר [=כולם מודים שהוכלים אחר] מנהגם דבני העיר או בני המדינה שנהגו בו מקדם, אפילו אי לא הוקבע על פי חכמים... דאי מצרכתא להו למיזל בתר [=שאם מצריך אתה להם ללכת אחרין] דין תורה בכל דבר, לעולם תהא מריבה ביניהם, משום הכי [=משום כך] מעיקרא מחלו אהדדי [=מראש הסכימו זה לזה] לוותר על דין תורה, וגמרי ומקני למיזל בתר [=וגומרים ומקנים ללכת אחרין] סדר מנהג דידהו...

הסבר זה מבוסס על ההכרה בכך שהחיים הציבוריים לא יכולים להתנהל רק על פי החוק, בשל המוגבלות הטבעית של החוק, שלא תמיד נותן מענה לכל שאלה שמתעוררת. לכן, קיימת הסכמה בלתי כתובה בין כל בני הקהילה, שהנהג מחייב אף את מי שלא היה שותף ביצירתו ואף את מי שמתנגד לו. הסכמה זו נועדה להבטיח את שלום הציבור, שכן בלעדיה "לעולם תהיה מריבה ביניהם".

לפי ההסבר האחרון, לעולם אין לציבור הכוח לכפות על היחיד לנהוג בדרך מסוימת. כוחו של הציבור נובע אך ורק מהסכמת היחידים להעניק לציבור את כוח לכפות עליו נורמות שרוב הציבור יסכים עליהן. דרך חשיבה זו הולמת ביותר את החשיבה הדמוקרטית, לפיה כוחו של המשטר נובע מן העם.

הסבר שונה בתכלית, אנו מוצאים בשו"ת הרשב"א, חלק ה, סימן קכו:

שורת הדין בהסכמת בני המדינה, כל שהרוב מסכימין ומתקנין ומקבלין עליהם, אין משגיחין לדברי היחיד, שרוב כל העיר ועיר אצל יחידיהם, הם כבית דין הגדול אצל כל ישראל. ואם גזרו הם, גזירתם קיימת. והעובר ענוש יענש...

הסבר זה מבוסס על הקביעה העקרונית, שלפיה להכרעת רוב הציבור יש ערך דתי, הדומה במהותו להכרעת "בית דין הגדול" (!). ערך זה אינו מבוסס על הסכמת בני הקהילה (מלמטה), אלא על סמכות הלכתית שמעניקה ההלכה להכרעת הרוב (מלמעלה).

"שאר הדברים"

מקריאה 'שטחית' של ההלכה עולה, שדבר שאין בו צורך גדול, ואף לא נהוג להקימו, הוא בגדר "שאר דברים", שאין לכפות על בני הקהילה את ההשתתפות במימונם.

בכיתות ברמה נמוכה-בינונית מומלץ להישאר בקריאה זו, ולא להמשיך הלאה. לחילופין, בכיתה שכזו, את המשך העיון בהלכה אפשר להציע כשיעורי בית לתלמידים מתקדמים.

בכיתות ברמה גבוהה יותר, כדאי להבהיר את הקושי העולה מן ההלכה ואת ההגדרה שמציע ר' דוד פארדו ל"שאר דברים" (עמ' 11 במדריך למורה).

ר' דוד הציע פתרון מחודד, של הבחנה בין שלוש רמות בדברי השולחן ערוך:

1. דבר שיש בו **צורך גדול**-אפילו לא נהגו בזה המדינה- עם כל זה יכולים לכוף.

2. דבר שיש בו **צורך קצת**- ולא כל כך - אזלין בתר מנהגא

3. דבר שאין בו שום צורך- כגון ציור, אפילו נהגו, אין לכוף את היחד ליתן חלק, שיכול לומר לא נוח לי .

באילו מצבים אי אפשר לחייב דייר להשתתף בהוצאות? (אנו מכוונים בשאלה זו את התלמידים ל"צמצום" שעשה השולחן ערוך. הגבלת החיוב ההלכתי לסבירות.

ההלכה והחוק הישראלי – ניתוח השוואתי

לסיום הלימוד ביחידה, אנו ממליצים להשוות בין ההלכה בשולחן ערוך להוראות חוק המקרקעין. השוואה זו עשויה לשמש דוגמא מאלפת עבור התלמידים, כיצד חוק עתיק מן המשנה מתורגם הלכה למעשה למציאות ימינו. כדי להדגיש את נקודות הדמיון והשוני, אנו מציעים לערוך את ההוראות זו מול זו, בטבלה:

סעיף 58(א) לחוק המקרקעין, התשכ"ט – 1969	שולחן ערוך, סימן קסא, סעיף א
בעל דירה [בבית משותף] חייב להשתתף	בני העיר כופין זה את זה לבנות...
בהוצאות הדרושות להחזקתו התקינה ולניהולו של הרכוש המשותף ולהבטחת השירותים המחויבים על פי דין	כל הדברים שהחצר צריך להם צורך גדול
או המקובלים על פי הנהג...	או הדברים שנהגו בני המדינה לעשותם
סעיף 12 לתקנון המצוי: (א) החלטות האסיפה הכללית יתקבלו ברוב דעות. (ב) החלטה המטילה על בעל דירה חובות או תשלומים מסוג או שיעור שלא פורשו בפרק ו' לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969, או בתקנון זה, או המשנה את זכויותיו, לא יהיה לה תוקף לגבי אותו בעל דירה אלא אם הסכים לה.	אבל שאר הדברים, כגון ציור וכיור, אינו כופהו.

ההבדל המשמעותי בין ההוראות הוא בעניין 'הצורך הגדול'. בעוד שההלכה שבשולחן ערוך מותירה נושא זה פתוח לשיקול דעת הפוסק, כאמור לעיל, החוק הישראלי קובע שרק צורך שסיפוקו מחויב על פי דין (חוק או פסיקת בית משפט) יצדיק את כפיית בני הבית להשתתף בהוצאות הדרושות לשם סיפוקו. אף שכמובן גם בית משפט יפעיל למעשה את שיקול דעתו וישום הדין במקרים השונים.

הצעה מתודית - ניהול מחלוקות בבית המשותף (משחק תפקידים)

המתודה שלהלן מדגימה, באמצעות משחק תפקידים, את המשמעויות המעשיות של הכרעת הרוב ואת התוצאות הקשות שעלולות להיגרם כתוצאה מהענקת כוח יתר לרוב.

❖ שלב א' – חלוקה לקבוצות והבהרת המשימה

הכיתה תחולק לארבע "משפחות" (בכיתה גדולה, אפשר לחלק ליותר קבוצות, כשכמה קבוצות תקבלנה את כרטיסי אותה משפחה). כל אחת מן המשפחות תקבל אחד מכרטיסי ההפעלה המובאים להלן, ותוטל עליה המשימה להכריע בשאלה, האם המשפחה מצדדת בהצעת השיפוץ של וועד הבית או מתנגדת לה.

❖ שלב ב' – דיון ציבורי (לא הכרחי)

אפשר לאפשר לנציג מכל משפחה לשאת ולתת עם נציגי משפחות אחרות, כדי לגבש 'דיל' (עסקה) שמתאים לתקציב המשפחה וצרכיה.

❖ שלב ג' - הצגת החלטות

נציג מכל משפחה/קבוצה יסביר לכיתה מה הייתה הכרעת המשפחה, ומה היו הסיבות שהביאו את המשפחה להכריע כך.

❖ שלב ד' – דיון מסכם

את הדיון המסכם ינהל המורה. תכליתו של הדיון היא להבהיר את הצורך בכללים מוסריים לניהול מחלוקות ציבוריות, להצביע על הדינמיקה הקבוצתית שהתגלתה (כל אחד דואג לאינטרסים שלו, מבלי להתחשב בשכניו) ועל ה'מחיר' של הענקת כוח בלתי מוגבל לרוב (פגיעה כלכלית קשה בשכבות החלשות).

אסיפת דיירים

כידוע לכולנו, מזה זמן רב שלא נעשה שיפוץ כללי בבניין, וישנם ליקויים לא מעט, הדורשים תיקון בדחיפות. כדי שנוכל לדעת במה נוכל לטפל עם כניסתנו לתפקיד ועד הבית, ביקשנו לבחון את האפשרות העומדות בפנינו ואת נכונות הדיירים לשאת בעלויות השיפוץ. לקראת אסיפת הדיירים, הדיירים מתבקשים לגבש עמדה בכל אחת מן הסוגיות העומדות על הפרק, כדלהלן:

עמדה	עלות משוערת לדייר	נושא
	₪ 1000	סיוד חדר המדרגות ושיפוץ המקלט
	₪ 2000	טיפוח הגינה
	₪ 3000	החלפת המעלית הקיימת במעלית חדישה ומרווחת יותר.
	₪ 4000	סגירת מבואה בכניסה לבית

פרופיל משפחה: משפחת כהן

במשפחת כהן שמונה נפשות; הבן הגדול עומד לחגוג בר מצווה השנה והבת הקטנה לאחרונה חגגה יום הולדת שנה. ההורים עוסקים בהוראה (בהיקפים שונים) ומשתכרים יחד כ-7000 ₪. מתגוררים בקומה השנייה.

אסיפת דיירים

כידוע לכולנו, מזה זמן רב שלא נעשה שיפוץ כללי בבניין, וישנם ליקויים לא מעט, הדורשים תיקון בדחיפות. כדי שנוכל לדעת במה נוכל לטפל עם כניסתנו לתפקיד ועד הבית, ביקשנו לבחון את האפשרות העומדות בפנינו ואת נכונות הדיירים לשאת בעלויות השיפוץ. לקראת אסיפת הדיירים, הדיירים מתבקשים לגבש עמדה בכל אחת מן הסוגיות העומדות על הפרק, כדלהלן:

עמדה	עלות משוערת לדייר	נושא
	1000 ₪	סיוד חדר המדרגות ושיפוץ המקלט
	2000 ₪	טיפוח הגינה
	3000 ₪	החלפת המעלית הקיימת במעלית חדישה ומרווחת יותר.
	4000 ₪	סגירת מבואה בכניסה לבית

פרופיל משפחה: משפחת הירש

פנינה ויוסף הירש, זוג מבוגרים אמידים (שילדיהם עזבו לפני שנים את הקן), מתגוררים בקומה השישית של הבניין. לפני שפרשו לגמלאות, שימש מר הירש כחבר דירקטוריון בחברה ציבורית מצליחה, ורעייתו הייתה שותפה באחד ממושרדי עורכי הדין המצליחים בירושלים. הכנסתם החודשית של בני הזוג (מקצבאות, גמלאות ושילומים מגרמניה) מגיעה לכדי 20,000 ₪, וברשותם שתי דירות בירושלים, המושכרות לזוגות צעירים.

אסיפת דיירים

כידוע לכולנו, מזה זמן רב שלא נעשה שיפוץ כללי בבניין, וישנם ליקויים לא מעט, הדורשים תיקון בדחיפות. כדי שנוכל לדעת במה נוכל לטפל עם כניסתנו לתפקיד ועד הבית, ביקשנו לבחון את האפשרות העומדות בפנינו ואת נכונות הדיירים לשאת בעלויות השיפוץ. לקראת אסיפת הדיירים, הדיירים מתבקשים לגבש עמדה בכל אחת מן הסוגיות העומדות על הפרק, כדלהלן:

עמדה	עלות משוערת לדייר	נושא
	1000 ₪	סיוד חדר המדרגות ושיפוץ המקלט
	2000 ₪	טיפוח הגינה
	3000 ₪	החלפת המעלית הקיימת במעלית חדישה ומרווחת יותר.
	4000 ₪	סגירת מבואה בכניסה לבית

פרופיל משפחה: משפחת אזולאי

במשפחת אזולאי חמש נפשות. בני הזוג, יצחק ויפה, עלו לאחרונה מצרפת, והם עובדים יחד בחברת תוכנה צעירה בהר חוצבים. לבני הזוג ילדים בגילאי 13, 15 ו-18 והם מתגוררים בקומה הראשונה. יצחק משתכר כראש צוות כ-8000 ₪, בעוד שיפה, מתכנתת זוטרה, משתכרת רק כ-5000 ₪. ההורים של בני הזוג טרם עלו ארצה (אך הם מבטיחים שיעשו כן בעתיד). בינתיים, הם משתדלים לסייע בידי ילדיהם לקיים בשמם את מצוות יישוב הארץ...

אסיפת דיירים

כידוע לכולנו, מזה זמן רב שלא נעשה שיפוץ כללי בבניין, וישנם ליקויים לא מעט, הדורשים תיקון בדחיפות. כדי שנוכל לדעת במה נוכל לטפל עם כניסתנו לתפקיד ועד הבית, ביקשנו לבחון את האפשרות העומדות בפנינו ואת נכונות הדיירים לשאת בעלויות השיפוץ. לקראת אסיפת הדיירים, הדיירים מתבקשים לגבש עמדה בכל אחת מן הסוגיות העומדות על הפרק, כדלהלן:

עמדה	עלות משוערת לדייר	נושא
	1000 ₪	סיוד חדר המדרגות ושיפוץ המקלט
	2000 ₪	טיפוח הגינה
	3000 ₪	החלפת המעלית הקיימת במעלית חדישה ומרווחת יותר.
	4000 ₪	סגירת מבואה בכניסה לבית

פרופיל משפחה: משפחת לוי

משה ושירה לוי הם זוג צעיר שזה עתה נישא (הברכות עדיין על הדלת). משה הוא אברך בישיבה ציונית דתית ידועה בעיר, המספקת לאברכיה מלגת "קיום" בסך כולל של 800 ₪. שירה היא סטודנטית להוראת תנ"ך ותושב"ע במכללת ירושלים לבנות, שבזמנה הפנוי מצליחה גם להעביר שיעורים פרטיים, וכך להשתכר כ-2500 ₪ לחודש. בני הזוג מתגוררים בקומה השלישית.

נספח: שתי מעליות לשני עמים

מאת: לילי גילי "הארץ", 14.11.96

למורה: אפשר להשתמש בכתבה הבאה כבסיס לדיון בקבלת החלטות באופן ההתנהלות בזמן מחלוקת ולהרחיב גם לשאלות קיומנו המשותף כאם בארץ. אפשר כמובן לתת לתלמידים נוסח מקוצר.

דתיים, התגוררו בשכנות טובה להפתיע בבית גבוה, שיש בו פוטנציאל גדול לעימותים. קצת ויכוחים על שיפוצים, קצת קיטורים משותפים על מגרש החניה הפרטי הנחסם פעמיים ביום בעשרות מכוניות של הורים המובילים את ילדיהם לבית הספר הממלכתי-דתי הסמוך, בעיקר שיחות מנומסות של שכנים במפגשים מקריים במעלית. שתי המעליות - אחת גדולה בנויה לקלוט אלונקה, אחת קטנה - היו תמיד נקודת המפגש העיקרית, לעתים היו המעליות גם נושא השיחה המרכזי: מצבן, רמת בטיחותן. זה היה לפני שהיו המעליות לשדה קרב.

בחודשים האחרונים אירעו כמה מאורעות מקבילים. היו בישראל בחירות, שחזקו עד מאוד את מעמדן של המפלגות הדתיות; פרשת כביש בר אילן חרגה מאירוע מקומי לסוגיה לאומית; והמעליות הישנות בבניין הגבוה הוחלפו במעליות חדישות, מצוידות במנגנון להתקנת פיקוד שבת. על פניו, אין קשר בין האירועים הגדולים לשינוי הזניח במעליות. אלא שכולם נקשרו למקשה אחת בתודעתם של הדיירים, כשהעלו השכנים הדתיים דרישה להפוך את אחת המעליות בבניין למעלית שבת לכמה שעות.

הדרישה לא היתה חדשה. הנושא עלה וירד לפרקים, אך לא מומש בכל שנות קיומו של הבית. התביעה לא היתה נחושה דיה, המהיר היה גבוה, כולם הסתדרו, איכשהו,

פעם, בימים תמימים יותר של הסכסוך הישראלי הפלשתיני, היו כתבים סיפורים שהתמקדו בבית אחד בירושלים: בית ערבי, שתושביו המקוריים גורשו, ודיירים יהודים החליפו אותם. הבית הבודד והמשפחות המתגוררות בו שימשו סמל ומודל להצגת הסכסוך הכולל. היום משמש בית אחד על גבול קטמון הישנה, סמוך לזירת ההתרחשות של הסיפורים ההם, סמל ומודל לסכסוך אחר: הסכסוך בין דתיים לחילונים, הקורע את הבירה ואת המדינה. על פניו, עוד סיפור של סכסוך שכנים קטן על הפעלתה של "מעלית שבת" בבניין רב הקומות: הדיירים הדתיים רוצים, הדיירים החילונים מתנגדים. לכאורה, עוד ריב שכנים הנפתר באגודה לתרבות הדיור. מתחת לפני השטח, מיקרוקוסמוס עתיר יצרים של מלחמת התרבות הגדולה.

ראשיתו של הסיפור לפני 20 שנה, עם הקמתו של הבית בן 12 הקומות, שבו אני גרה עד היום, במה שנהוג לכנות בירושלים "שכונה מעורבת", הרבה חילונים, מעט דתיים חובשי כיפות סרוגות, מעמד בינוני-גבוה, בית ספר חילוני ובית ספר ממלכתי-דתי נושקים זה לזה, ואפילו ישיבה חרדית אחת סמוכה כמו פינת פולקלור בשכונה שקנתה לה עם השנים אופי "יאפי". עד היום מלחשים, שפרנסי הישיבה היו שותפים סמויים למימון המאבק שניהלו בזמנו התושבים החילונים נגד הקמת איצטדיון כדורגל בשכונתם. 35 דייריו של הבית, רובם חילונים, מיעוטם

קרניים. יש לי הרגשה שיש פה אנשים שמוכנים לסבול אותי כי אנחנו מיעוט, אך אם יהיו יותר 'כמוני' זה יהיה חורבן בית שלישי בשביל החילונים. אני מרגיש תחושה של מיעוט נרדף, ושנאה ממש כמו בחו"ל. כן, אפשר לומר אנטישמיות. אני מכיר את כל המלים הגדולות על 'שסע' ו'קרע'. אך אף פעם לא הרגשתי זאת קודם על בסיס אישי, אלא בתקופה קצרה במשרד אחרי רצח רבין, שבה הרגשתי לא נוח לחבוש כיפה. הביטו בי כעל רוצח.

"אבל הביטוי הכי קיצוני של התחושה הזאת היה לי באסיפת הדיירים דווקא. מה בעצם אמרו שם כמה מהחילונים? הם פוחדים שבית עם מעלית שבת ימשוך דיירים חרדים. רמזו שיש פה קונספירציה של הדתיים לגרש את החילונים, והמיעוט החילוני הנרדף צריך להתגונן בכל כוחו. בהחלט צריך לבדוק אם טיעון אידיאולוגי מסוג זה עומד משפטית. אבל אני לא מבין איך אדם שרואה עצמו דמוקרטי ליברלי מפעיל מנגנון חשיבה פשיסטי ומפעיל מנגנון כפייה. איך יכול דייר חדש בבניין להגדיר עצמו 'פליט מרמות אשכול'? לקח לי זמן להבין שהוא 'פליט' של ההתפשטות החרדית בשכונה. אני פליט של הרובע ה-17 בפאריס, משם באתי כדי שתהיה פה מדינת הלכה. השאלה היא איך עושים את זה: בכפייה, בשכנוע או בדמוגרפיה. אני פשוט חושב שמגיע לנו. הרגשנו ששילמנו מחיר לא רלוונטי בגלל כביש בר אילן".

"הפליט מרמות אשכול", כפי שהגדיר עצמו באסיפת הדיירים הטעונה, הוא יחיאל לימור, דוקטור לתקשורת שעקר לבניין לפני שנה משכונת רמות אשכול, בגלל התפשטות החרדים שם. כמו בתשדיר הפרסומת של מפעל הפיס, המזל החרדי

והעניין לא נדון אף פעם אחת ברצינות. פעם, לפני כשנתיים, כמעט שעלה על סדר היום של הבניין כאשר שכנים חילונים התקשו למכור את דירתם, ומצאו קונה שהיה מוכן לשלם מחיר טוב אם תהיה בבניין מעלית שבת. המוכרים החילונים עשו סבב בין הדירות, החתימו דיירים על נייר שאין הם מתנגדים. רבים חתמו, כמעט בהיסח הדעת, לא ייחסו למהלך משמעות רבה. בסופו של דבר נמכרה הדירה לדייר חילוני, ועניין מעלית השבת נשכח מלב.

עכשיו, כשעלה לדיון באסיפת דיירים בבניין, כבר לא דיברו על המחיר, על הבטיחות, כל אותן השגות טבעיות שנלוות להחלטה מסוג זה; הפעם נשמעו בדיון על מעלית השבת מלים גבוהות כמו: "חרדה דמוגרפית", "אנטישמיות", "פרוטוקולים של זקני ציון", "זכויות רוב מול זכויות מיעוט", "דמוקרטיה", "פאשיזם" ו"עתיד המדינה". לא פחות. לכולם, משני צדיו של המתרס, ברור שלא מדברים כאן עוד על מעלית שבת. מדברים על מלחמה.

בשלב זה, נגמרה ההצבעה בתיקו: 11 בעד, 11 נגד, שפירושו שאין מעלית שבת. כמה מהחילונים הצטרפו בתמיכה בשכנים הדתיים. הם לא ראו את הקרב הגדול, אלא את האמא הדתית הקשישה שמתקשה לעלות ברגל. כמה מן השכנים הדתיים כבר רמזו שאין בכוונתם לוותר. תהיה עוד הצבעה, ויהיה אולי גם מאבק משפטי.

"נקלענו בפירוש למלחמת תרבות", מודה משה ריגל, שכן דתי מקומה 6, סמנכ"ל לפיתוח במשרד התיירות, ונציג של אחת משבע המשפחות בבניין המבקשות להתקין מעלית שבת. מאסיפת הדיירים לפני שבועיים, שבה השמיע מלים קשות, חזר ריגל מדוכך בעליל: "אני מרגיש לפתע כאילו יש לי

פעיל פוליטית, אבל מנסה לפחות להשפיע על הסביבה הקרובה שלי. אני לא רוצה שהאוכלוסייה הדתית פה תגדל". לשאלה אם היה מגיב באופן דומה לו היו דיירים ערבים, למשל, מבקשים לרכוש דירות בבנין, משיב ארד: "אני אנטי דתי, לא אנטי ערבי. הערבים לא מנסים להשפיע על אורחות חיי. אין לי מאבק תרבותי עם הערבי; יש לי מאבק תרבותי עם הדתי". רוחות רעות מנשבות בבנין מאז התעוררה פרשת מעלית השבת. כמה מן השכנים אינם מישירים עוד מבט אלה בעיניהם של אלה. שכן דתי קובל בצער כי שכן חילוני לא אמר לו שלום במעלית; לימור מספר כי שכן דתי סירב להשיב לברכת השלום שלו. בעיניו, אין זה ליקוי אנושי, אלא ביטוי מובהק לשינוי בכללי המשחק: "המקרה הזה הבהיר לי יותר מכל, שכל תהליך קבלת ההחלטות הדמוקרטי השתבש, כשהמיעוט לא מקבל את דרישותיו, הוא עושה דה-לגיטימציה של הצד השני. אם פירוש הדבר הוא שמעתה עד להודעה חדשה נצטרך לחיות בכוננות למקרה שינסו להעביר החלטה הפוכה במחטף, עולות שאלות קשות בנוגע ליכולת הדו-קיום בצוותא במסגרת דמוקרטית".

רודף אחריו. "עזבנו את רמות אשכול כשהחלו צעקות 'שבת' כאשר אשתי נכנסה למכונית בשבת, וכשמצאנו שחרדים חיטטו בפסח בפחי האשפה לחפש ולבער חמץ. איכות החיים בשכונה השתבשה לגמרי. פתאום היה צורך לחפש כבישים עוקפים כדי להגיע הביתה בשלום, פתאום נאלצו חברים לטלפן ולברר מאיזה כיוון אפשר להגיע אלינו בלי לחטוף אבן. כל שינוי בסטטוס קוו, כמו זה של הפעלת מעלית שבת, הוא היום בעל משמעות פוליטית. העדר מעלית שבת בבנין הוא מעין סמל שמאותת: 'האזור הזה אינו מיועד לחרדים'.

"יש מבחינתי משהו עצוב בסיפור הזה. הצבעתי נגד מעלית השבת היא במידה רבה נגד השקפת עולמי הליברלית. שמעתי את הטיעון של השכנים הדתיים, שחרדים לא יבואו להתגורר כאן משום שאין מרפסות לסוכות. זה מופרך. כשהם יבואו, יהיו סוכות במגרשי החניה, ואז נצטרך לוותר בחג גם על החניה. אני מכיר את זה מרמות אשכול.

ככה זה מתחיל, ומי יודע איך נגמר. תחילה תהיה מעלית שבת, ואחר כך תהיה מעלית נפרדת לגברים ולנשים. אני כבר לא יודע איפה עוברים הגבולות. לא נעים, אבל זהו הקרב האזרחי על עתידה של ירושלים".

כך מרגיש גם שרגא ארד, עובד מדינה בכיר בדימוס, שנוקט בנושא עמדה עקרונית נוקשה: "אני מנהל פה מאבק ערכי. אני לא רוצה לעזוב את ירושלים, אלא למנוע לפחות את ההשתלטות שלהם על הסביבה שלי. ברגע שיהיו פה דתיים, ייכנסו גם חרדים. לא מקובל עלי הטיעון של פגיעה ברגשות שלהם. ומה עם הרגשות שלי? לשיטתם, להיות אדם חילוני אינו רלוונטי. אנטי-דתיות אינה נתפסת כמערכת ערכית. יש מלחמת תרבות, ואני נוקט בה צד ברור. אני לא הולך להפגנות, לא